

Kerék-Bárczy Szabolcs: Elvesztegetett és elnyerhető idő

„Most zajlottak le az önkormányzati választások. Természetesen jobban örültem volna, ha a mi pártjaink nyerik meg a választásokat, de bizonyos szempontból nem bánom, hogy nem így történt. Most ugyanis Magyarországon egy olyan helyzet alakult ki, hogy van egy kormánykoalíció, amelynek a parlamentben együtt kell működnie az ellenzékkel, emellett létrejönnek az önkormányzatok, amelyeknek helyben kell az irányítás felelősségét vállalni. Az országnak meg kell tanulnia, hogy itt a kormány többé nem a hatalom egészét gyakorolja, hanem csak a kormányzati szintű irányítást tudja elvégezni, s együtt kell működnie a parlamentnek, a kormánynak, az önkormányzatoknak, az érdekvédelmi szervezeteknek, munkaadóknak és munkavállalóknak egyaránt. [...] Én egyet mondhatok: nincsenek semmiféle személyes karriercéljaim. Én szolgálok. Addig, ameddig a szolgálatom hasznos. Teszem ezt a legjobb tudásom szerint, ameddig tudom és a magyar nemzet igényli. Hiszem, hogy népünk bizalmát meg fogjuk érdemelni az elkövetkező időben. Nem tudom, hogy még milyen nehézségek állnak előttünk, de egyet ígérhetek: mindig meg fogom mondani a nehézségeket.” Nos, ilyen lelkülettel is indulhatott volna a rendszerváltozás, amint ezt Antall József a „pizsamás interjúban” megfogalmazta 1990. október 28-án. A legfeszültebb helyzetben, néhány hónappal az első demokratikusan választott kormány beiktatása után, amikor a taxis blokádnak éppen, hogy csak lezárult az érintett felek megállapodásával, s a kormánypártok elbukták az önkormányzati választásokat, a miniszterelnök a lehető leghiggadtabban nyilatkozik, senkit sem vádol, sőt kifejezetten ünnepli a pluralizmust. Antall pontosan tudta, hogy a többpártrendszer győzelme azt is jelenti, hogy a saját csapata vereséget szenvedhet, és ennek örülni kell. Mármost nem a bukásnak, hanem annak a pusztán ténynek, hogy politikai váltógazdálkodás van, nincsenek bérelt helyek a közhatalomban, oda be lehet kerülni, majd onnan ki is lehet penderülni, de aztán ismét vissza lehet kapaszkodni.

„Ezt a szerencsét nem kihasználni: jóvátehetetlen hiba volt. Nem fölkészülni úgy, hogy ha bukás van négy év múlva, akkor legyen egy világos infrastruktúrája a jobboldali politikának Magyarországon. [...] Ezt úgy kellett volna megcsinálni, az én fejemben legalábbis, hogy meg kellett volna találni azt a nyolc-tíz nagyvállalkozót, akik majd Magyarország nagytőkésői lesznek. Ennél sokkal több nincsen. És ezeket kellett volna – nem kormányzati eszközökkel, hanem egyszerű banki kapcsolatokon keresztül – támogatni. [...] Antall ezt elmulasztotta. Nem volt hajlandó foglalkozni ezekkel a dolgokkal. Szerinte ez nem tartozott a politika területére. Holott a politikának ezek adják a lényegét, mert ezeken keresztül vetítődik ki a politikának a képe. És öneki nem volt ehhez jó érzéke. Semmi érzéke nem volt ehhez!” (Debreczeni József: Arcmás; Noran-Libro Kd. Bp., 2009, 107-108. oldal). Orbán Viktor 1994-es, vádként is felfogható bírálata annak fényes bizonyítéka, hogy a rendszerváltozás első miniszterelnöke demokrata volt, aki élesen különválasztotta a magánérdeket a közérdektől, és a politikát közszolgálatnak fogta föl, ami minden, csak nem az anyagi gyarapodás terepe. Az idézet persze hű képe Orbán jellemének is. Bár az első ciklus kormánykoalíciója rengeteg hibát vétett, sok mindent elmulasztott, képviselői közül számosan visszaéltek a

közhatalommal, és a korrupció melegágyává akkor kezdett válni a politika, legalább a kormányfő becsületes ember volt. Vagyis a rendszerváltozás egyik legmeghatározóbb személyisége hordozta a reményt, hogy valódi fordulat következhet el Magyarországon, amely tartósan emelkedő pályára állítja és lehorgonyozza hazánkat Nyugaton. Antall nem volt egyedül, de a hozzá hasonlóan gondolkodó és cselekvő, államférfiúi kvalitásokkal rendelkező politikusok nagyon kevesen voltak.

Kis János átfogó tanulmányában (*Az összetorlódott idő – Második nekirugaszkodás*, Beszélő, 2013. május 5.) részletesen elemzi azt, hogy történelmileg miért alakulhatott ki a szekértábor szemlélet Magyarországon, s mi az oka a rendszerváltozás utáni, a liberális demokrácia kereteit szétfeszítő bal-jobb szembenállásnak. Az idén hetven éves neves filozófus azonban nem foglalkozik egy lényeges szemponttal, a politikai tisztességgel, s egy fontos tényezővel, a politikai korrupcióval, amely meggyőződésem szerint egyszerre oka és következménye is mai közállapotainknak és jövőbeli kilátásainknak.

Láthattuk, hogy nem volt eleve elrendelt, hogy csak becsületes, vagy másokat tisztességtelenségre ösztönző politikusok vezethetik az országot. '89-90 fordulópontjához a régi és a bimbózó új elitek tárgyalásos úton juttatták el Magyarországot, ahol az egyik legfontosabb kompromisszum pontosan ugyanaz volt, mint ami meghatározta az egész Kádár-rendszert: „kölcsonösen szemet hunyunk egymás stiklijei fölött; mi hagyjuk átmenteni az anyagi és informális befolyásokat egy jelentős részét, ti meg szépen átadjátok a hatalmat.” Ennek a megállapodásnak volt következménye a rendszerváltozás békés jellege, s részben ennek jegyében mondott köszönetet Antall József elődjének, amikor átvette a kormányzást. Igaz, forradalmi hevület eleve nem hajtotta a lakosságot, hiszen ez volt az 1956 utáni rezsimsajátossága: aki nincs ellenünk, az velünk van. Ez az „élni és élni hagyni” elv évtizedek során szívósan korrumpálta a társadalmat, és megtörte lázadó kedvét. A nemzeti kerekasztal tárgyalásokon kialakított kompromisszum ezt az össznépi oportunizmust szentesítette, s kimondatlanul is táplálta a hamis illúziókat a hamarosan bekövetkező demokráciával és piacgazdasággal kapcsolatban. Elmondhatjuk azonban azt is, hogy ez a folyamat így volt természetes, bármennyire is fájdalmas ezt utólag bevallani: hiszen a demokráciának az a lényege, hogy a nép által választott politikusok nem mennek frontálisan szembe a választóikkal; az átlagtól lényegesen eltérő elképzeléseiket, társadalmpolitikai újításukat egyeztetéseken keresztül iparkodnak érvényre juttatni, akár nagy lendülettel is, de mindig tárgyalásos úton, kompromisszumok során csiszolva nézeteiket. Ez igaz volt 1989-re is, mert bár akkor nem demokratikus felhatalmazással tárgyaltak egymással a változást előkészítő felek, a folyamat mégis a nagy nyilvánosság előtt zajlott, így teljes öntudattal kérhette a voksokat minden politikai erő az első szabad választáskor. Nem véletlen, hogy 2010-ig komolyan nem kérdőjelezte meg egyetlen felelős politikai erő sem a rendszerváltozás legitimitációját. (Annál is kevésbé, mert az elmúlt huszonhárom év minden kormányában olyanok voltak többségben, akik vagy maguk alakították a kerekasztal tárgyalások menetét, vagy valamilyen minőségben ott bábáskodtak a nagy fordulatnál.)

Ugyanakkor a pártok táplálták is a társadalomban a kádári illúziókat. Antall József volt talán az egyetlen olyan politikus, aki a kormány beiktatásakor elmondott beszédében és később

több interjújában is világosan ismertette Magyarország helyzetét, kendőzetlenül beszélt a gondok méretéről és természetéről, és kormányzata kezdetén, előre(!) megmondta, hogy pontosan milyen feladatok elvégzéséhez kér felhatalmazást. Pedig akkor – szemben a későbbi kormányokkal – még nem lehetett pontosan ismerni a számokat, amelyek leírták volna hazánk társadalmi-gazdasági állapotát.

A VELÜNK ÉLŐ ÉRTÉK-KATYVASZ

A politikai erőket – némileg leegyszerűsítve – alapvetően két, szorosan összefüggő tényező különbözteti meg egymástól: az egyik, hogy mit gondolnak az emberi lét alapkérdéseiről, az együttélés szabályairól, a közös múltról és jelenről (értékek) és, ebből fakadóan, hogyan képzelik el működtetni a társadalmat és ezen keresztül a gazdaságot (közpolitika). Az értékeink kialakulásában, megszilárdulásában és változásában döntő szerepet játszik a polgárok közös sorsának, összetett történelmének ismerete. Ehhez szembe kell azzal nézni, árnyalt tudást kell szerezni arról, hogy mi történt a kézzelfogható távolságban lezajlott történelem során (az elmúlt száz évben). De nem csak a szembenézés fontos, hanem az is, hogy az ennek nyomán levont tanulságokkal kapcsolatban több-kevesebb társadalmi konszenzus alakuljon ki. Nagyban olyan ez a folyamat, mint az egyén önmegismerése: nem egyszerű, gyakran fájdalmas, kényelmetlen, zavarba ejtő, szégyenletes, ugyanakkor felemelő, büszkeséggel eltöltő, magasztos is. És mindenképpen sok időt vesz igénybe, s a szembenézésből az egyéneknek, a kisközösségeknek és az államot irányító kormányzatnak is ki kell vennie a részét, méghozzá közös erővel. Ha nem végezzük el ezt a még oly nehéz feladatot, akkor képtelenek leszünk megérteni, hogy mi történik a jelenben, következésképpen békés, stabil jövőképet sem tudunk magunk elé felvázolni. A múlttal való szembenézés elmulasztása, az elhallgatások–csúsztatások–hazugságok–féligazságok egyvelege tovább töredezi az amúgy is atomizált társadalmat, eleve a közösségbe égeti a feszültségeket és a széthúzást, és azután ez határozza meg azt az értékrendszert, vagy inkább érték-katyvaszt, amelyre a társadalom az alapjait építeni óhajta. Pedig az önmegismerés a magunk tiszteletét is jelenti, s ha már magunkat megbecsüljük, akkor másokkal is így teszünk. És fordítva: bizonytalanságunk, önbecsapásunk könnyen undort ébreszthet bennünk saját magunkkal szemben, s ezt vetítjük rá embertársainkra is.

A rendszerváltozás korának globalizált világa még jobban bonyolította a magyar társadalom helyzetét. Hiszen a múltjával való szembenézést elmulasztó magyarságot úgy érte 1989-1990 zajos változása, hogy nem csak a maga szűkebb környezete állt a feje tetejére, hanem a hirtelen kitáruló világ is érthetetlen, félelmetes és fenyegető képet mutatott a nagy többség számára. Erre az összekuszált érték-alapra nyilván nem lehetett szilárd közpolitikai épületet emelni. Az eredmény egy sor közhelyes, ám valós jelenség lett: a mai napig csapongunk a begubózás és a kitárulkozás, a szűkkeblűség és a nagylelkűség, az önsajnálát és a magabiztosság, a felsőbbrendűség és a mazochista-elnyomotti érzés között. Így vagy úgy: nincsenek helyére téve a dolgok kicsiny hazánkban, és alig van jele annak, hogy ezen az állapoton változtatni akarnánk.

Az elmúlt két évtizedben sokan leírták ezt a képet. A kérdés az, hogy vajon miért volt olyan kis igény és hajlandóság bennünk, magyarokban a bátor tükörbe nézésre, s miért akadt csak elvétve olyan vezető, aki legalább személyes példamutatással élen járt volna őszinteségben és tisztességben? Talán azért, mert a fentiek mind egy nagy kört alkotnak, egymást feltételező tényezők. A közösségünk nem tud lényegesen jobb vezetőket „kitermelni” magából, mint amilyen állapotban a társadalom leledzik, és nem kíván tiszta képet látni a tükörben, ha már megszokta a homályos, elmosódott képmást. S talán azért is, mert azok többsége, akik a zászlót feltartották az emberek előtt, személyes hitbizományuknak tekintették a köztiszttséget, amelyet betöltöttek és a vagyont, amellyel felelősen kellett volna gazdálkodniuk – felelősebben, mint a sajátjukkal. De megtehették, hogy így jártak el. Hiszen nem a Marsról jöttek a felelőtlen vezetők, az ígéretők és tolvajok, a rablások felett szemet hunyók, hanem mi, választók emeltük őket magas polcra. Ebbe azonban nehéz belenyugodnunk, és keresnünk kell a változtatás lehetőségét. És komoly okunk van erre: egyre több patrióta érzi élehetetlennek hazáját, amely nem kínál számára jó hangulatot, perspektívát, gyarapodást, sőt mind többeket még a napi megélhetés lehetőségétől is megfosztja.

Nem lévén társadalmi konszenzus múltról és jelenről, a szekértáborokhoz csatlakozó pártok a maguk kénye-kedve szerint alakíthatják nem csak a most zajló eseményeket, hanem a múltot is ízlésük szerint változtatgathatnak. Az értékek relativizálása, egy-egy történelmi kor és személyiség pályája egyes részeinek hangsúlyozása, az azokhoz való viszonyulás a cement a politikai csoportok között, s minél jobban elutasítjuk kollektíve a múlttal való szembenézést, annál vehemensebben ragaszkodunk a magunk pártos történelem értelmezéséhez és idoljaihoz. Ez is ördögi kör. Ebben a helyzetben nyilván a közpolitika is a szekértáborok játszóterévé válik, ahol mindenki kompromisszumok nélkül ragaszkodik a saját igazához.

A közpolitikában az egyéni és közösségi jogokkal, az emberi méltósággal, az állam szerepével kapcsolatos felfogás, az állam-egyén viszonyrendszerének a meghatározása és a társadalmi szolidaritás mértéke és milyensége a fő vitatéma az egyes pártok között. Ám ez is sajátos posztkádári módon, ellentétben a nyugati gyakorlattal. Itthon ugyanis nem akad számottevő politikai erő, amely ne az államot (vagyis a központi kormányzatot) tartaná a közösségszervezés fő motorjának és a társadalom szinte egyedüli jogos irányítójának. Ha viszont az állam a fő szervező és irányító, akkor ide is összpontosul a hatalom és a pénz, itt dől el majd' minden dolog, ami az országban történik, s az állam lesz a társadalmi kohézió kútfője is. Ebből logikusan következik, hogy a kisközösségek életétől egyre távolabb kerülnek a rájuk vonatkozó döntések, ami azért is drámai helyzet, mert eleve távol voltak tőlük már a rendszerváltozáskor is.

Márpedig a demokráciáknak, a polgári társadalmaknak, a szabályozott de szabad piacgazdaságoknak az a sajátosságuk, hogy minél közelebb intézik az ügyeket azokhoz, akikre az adott ügyek tartoznak (szubszidiaritás elve). A központi kormány csak azokban a döntésekben vesz részt, amelyeket a nálánál kisebb közösségek nem tudnak meghozni. Az állam ezenkívül szabályozó, egyenlő versenyfeltételeket teremtő és jogvédő (a társadalmi kohéziót erősítő), a külső hatásokat moderáló szerepet tölt be a nyugati, polgári társadalmakban. Mi, magyarok az elmúlt huszonhárom évben makacsul elutasítottuk, hogy

ilyenné formáljuk önmagunkat, bár az uniós csatlakozásunkkal kaptunk egy bennünket ebbe az irányba terelő erőt. Ám mi következetesen ellenállunk.

Igaz, ahhoz, hogy nyugati, polgári társadalmat építsünk, egymással együttműködésre kellene törekednünk. A civil, gazdasági, közéleti szerepeinkben, egyáltalán: az emberi kapcsolatainkban nem a „zéró összegű játék” (ahol akkor nyerek, ha a másik a győzelem arányában bukik), hanem a „mindenki nyerő” elvét kellene alkalmaznunk. Ez utóbbi esetében ugyanis meglehet, hogy nem nyerek akkorát, mint szeretnék, de cserébe a másikat is hagyom egy kicsit győzni; így, a megfelelő kompromisszumok mellett mindketten jól járunk. Anyagi és lelki értelemben egyaránt. Ha nem annak árán jut előre valaki, hogy a másikat lenyomta a víz alá, akkor inkább számíthat arra, hogy hozzá is jóindulatúbban viszonyulnak majd, amikor az ő szénája áll rosszabbul. Az ilyen társadalmakban tehát a metszően éles verseny mellett alapvető a jóindulat, az egymást segítő szándék és az önkorlátozás. Az ilyen társadalmakban a politikus és köztisztviselő elsősorban szolgál, az üzletekben inkább mosolyognak az emberek, a közösségi tulajdon esetében nem a piszok, hanyagság vagy a rombolás, hanem a tisztaság, állagóvás és az építés a norma. Az ilyen társadalmakban is van korrupció, a közösség vagyonával és a hivatali beosztással, hatalommal való visszaélés, de ezek a jelenségek nem rendszerszintűek, és inkább előbb, mint utóbb kiderülnek, sőt megtoroltatnak.

A polgári társadalom az önkéntességen alapul. Szabad akaratból döntenek úgy az emberek, hogy jó minőségű közszolgáltatásokat várnak el az államtól és ilyeneket finanszíroznak, lemondva a jövedelmük egy részéről. S az is szabad elhatározásuk, s nem csupán a jog kényszere, hogy nem általános az adócsalás, mert tudják, hogy az adó a közösség jólétét növelő dolgokra fordítódik, s a közösségbe az egyéni adófizető is beleértendő. Ergo: ha adót csalok, nem a misztikus államot, hanem a szomszédot és magamat lopom meg. [Amerikában még mindig él az a korábbi, kissé romantikusnak tűnő, ám kőkeményen anyagi haszonnal járó elv, hogy a bankok szívese(bbe)n adnak kölcsönt olyan vállalkozónak, aki egyszer már elbukott, nem becstelenség, hanem rossz üzleti döntés miatt. Mert feltételezik, hogy még egyszer nem fogja ugyanazt a hibát elkövetni, tehát a következő próbálkozása sikeres lesz.]

Önkéntesség és bizalom kéz a kézben járnak. Felelősségvállalás és -megosztás szintűgy. Ezek a magatartásformák nem hirtelen alakulnak ki, hanem hosszú idő alatt érlelődnek, formálódnak. Nem képzelhető el bizalom és felelős cselekedet anélkül, hogy magabiztos lenne a társadalom többsége, s nem képzelhető el magabiztosság a múlt történéseinek és a jelen valóságának árnyalt ismerete nélkül.

Magyarországon éppen ez az öntudat hiányzik. Nem vagyunk tisztában egyéni lehetőségeinkkel és felelősségünkkel, hagyjuk, hogy azt tegyenek velünk, amit csak akarnak. Kik? Elsősorban az állam s annak működtetői. Úgy gondoljuk, hogy az állam egy önálló, harmadik személy, pedig dehogy! 1990 óta minden külső kényszer nélkül magunk választjuk a képviselőinket. Senki nem kényszerít arra, hogy ne tájékozódjunk, s inkább korrupctakat válasszunk, mint tisztakezűeket. Pontosan annyi jogot adunk a saját egyéni sorsunkról való döntésre a választott képviselőink kezébe, amennyit akarunk. Az állam ugyanis mi magunk vagyunk! Akik az államot az emberektől független szereplőnek, szinte élő organizmusnak

fogják fel, s akként is cselekednek, azok a szabadságunkat tartják a kezükben. Az Orbán-kormány ezt az államot viszi tőkélyre. Az orbáni túlburjánzó, a magánéletbe is befurakodó, a társas és közösségi viszonyok minden szintjén és mozzanatánál irányítóként, kegyosztóként és büntetőként jelen lévő állam ugyanis képes egyensúlyteremtő és békéltető szerepben is feltűnni, hiszen a feszültségeket is maga szítja. Előbb konfliktust generál, majd azt megkísérli feloldani. Azonban egyre több feszültséget gerjeszt, s ezek kezdik elérni azt a kritikus pontot, amit már nem képes kezelni. A nyugati, polgári társadalmak államával önmagában nincs probléma, mert afölött a polgároktól függő jogrend és politikai osztály gyakorol felügyeletet, amely képes önreflexióra és -korrekcióra. A gond Orbán államával van, és éppen itt az ideje, hogy a társadalom visszaszerezze magának az államot, amelyről lemondott, és prédául odavetett a hatalmukkal visszaélőknek.

EGYMAGUNKBAN

1990-ben felállt az első szabadon választott országgyűlés, és egy igen kiváló alkotmány biztosította közjogi keretben kezdett új életet Magyarország. Irtózatos gazdasági és társadalmi problémák feszítették hazánkat, ráadásul kritikus nemzetközi környezet vett bennünket körül. De immáron magunk dönthettünk saját sorsunkról. Ám nem voltunk egyedül. Hirtelen megsokszorozódott barátaink száma, kinyílt a lehetőség, hogy a transzatlanti közösséghez való tartozással kikössünk a nyugati partoknál úgy, hogy közben nemzeti értékeinket és érdekeinket is képviselni tudjuk. Lehetővé vált számunkra az, hogy a saját magunk jólétére gondoljunk úgy, hogy ehhez erőforrást szerezzünk barátainktól, és szabadon osszuk meg a saját erőforrásainkat másokkal. Megadatott a lehetőség számunkra, hogy a nemzetközi közösség tagjaként is a „mindenki nyerő” alapú kapcsolatok építésére törekedjünk. S míg belföldön a „zéró összegű játék” ment mindvégig, addig a külkapcsolatainkban 2010-ig többé-kevésbé a kölcsönös előnyökre épülő politikát sikerült folytatnunk. Három éve azután ebben a vonatkozásban is száznyolcvan fokos fordulat állt be. Immáron nem csak itthon, hanem külkapcsolataiban is az értelmetlen feszültségkeltés, kakaskodás, a kényszerek hatására történő fogcsikorgató visszakozás, „a húzd meg, ereszd meg” politikája jellemzi Magyarországot. Ennek hatására a társadalmunkon belüli összetartó szövetek drámai sebességgel foszlanak semmivé, fiatalok százezrei menekülnek külföldre az élhetőbb hétköznapok és a jobb kilátások reményében, az egyre gyarapodó állam végtelenül silány minőségű közszolgáltatásokat állít elő, a napi túlélésre játszva, a szabad levegő fogy és a megfélemlítettség nő, ahogy az egyre leplezetlenebb, cinikus, rendszerszerű korrupció is. Szinte alig lelünk barátokra a nagyvilágban, s a kormány azokat tekinti fő ellenségének, akik az elmúlt évtizedekben mindig a segítségünkre voltak. Ez a kormány nem szolgálja, nem is szolgálhatja a nemzeti érdekeket egy olyan világban, ahol a nemzetek mindinkább egymásra utaltak. A „zéró összegű játék” ideje réges-rég lejárt, mi pedig rendre rossz játékasztalnál ülünk egymagunkban.

Láthattuk, hogy a közélet megosztottsága Magyarországon nem politikai, ideológiai értékekből és azokból származó közpolitikai különbözőségekből fakad. Itt a magukat baloldalinak nevező pártok kormányon általában liberálisabb társadalom- és gazdaságpolitikát képviselnek, mint a magukat kereszténydemokratáknak vagy konzervatívoknak vallók. A

létező jobboldal államosít, és ellensége a magántulajdonnak, a tőkének, általában a kapitalizmusnak, míg a létező baloldal ezeket a fogalmakat nem tagadja meg, még ha hatalmon nem vagy csak bátortalanul lép is a szükséges reformok irányába. Paradox módon a létező jobboldal, amelyik olyan pártokat vall magával rokonnak, mint az amerikai republikánusok, költségvetési, gazdaságpolitikai és jogállami, emberjogi szempontból távolabb áll a republikánusoktól, mint Reagan állt valaha demokrata riválisaitól. De ez a különbség ugyanúgy igaz a Fidesz (mint a létező jobboldal legmarkásabb, jószérivel egyetlen magyarországi képviselőjére; a náci eszmékkel rokon nézeteket valló Jobbikot most nem említjük) és a német kereszténydemokraták viszonylatában, hogy a brit konzervatívokról ne is beszéljünk. Egyenesen elképesztő, hogy Orbán magát radikálisan antikommunistának beállító pártja mutat leginkább hasonlóságot a letűnt diktatúra állampártjával: igazságait kizárólagosnak tekinti, az erőszakszervezeteket (amelyek már nem rend-, hanem rezsimvédelmi szervek) szakmányban használja fel direkt politikai célokra, koncepciós perek sorát indítja politikai ellenfeleivel szemben, beleszól az emberek életének minden egyes szeletébe, meg akarván változtatni az emberi természetet, irtja a magántulajdont és államosít.

Érdekes módon azonban minden politikai csoport hajlamos a populizmusra, s mindegyikük az államtól várja a megoldást, illetve azt sugallja a választóknak, hogy elsősorban ne saját maguktól és kisebb közösségeiktől, hanem a mindenható államtól remélik a boldogulást. Közben az állam minden más társadalmi szereplőnél rendre rosszabbul teljesít és becstelenebbül viselkedik.

Mint korábban említettük, hazánk ma az ideológiai kakofónia állapotában leledzik, ahol a székértáborok közti különbségek leginkább a múlthoz való viszonyulásban, a politikai vezetőkbe vetett helyenként vallásos vakhitben és ezzel együtt a deklarált ellenféllel, mint ellenséggel szembeni vak gyűlöletben öltönek testet. Közben az ország pusztul, mert már önmagában ez a másnak nem, mint idiotának nevezhető szembenállás megmérgezi a közéletet és a hétköznapokat.

Szomorú, de annál világosabb a helyzetünk: bizonytalan értékek, a múlt tisztázásának merev elutasítása, acsarkodásra épülő közhangulat, mindent kontrolláló, autokratikus és egyre inkább azzá váló, oligarchikus állam, társadalmi és gazdasági hanyatlás. Mi lehet a megoldás?

Bár értelmetlenség keseregni rajta, de megállapíthatjuk, hogy az elmúlt két évtizedet elvesztegette a magyar társadalom. A legtöbb, főként a történelmi múltban gyökerező, sok tekintetben már 1990-ben is avított közéleti vitánk és egymásnak feszülésünk értelmetlen volt, amennyiben nem a köztünk lévő megértést, az évtizedes sérelmek feloldását szolgálta, és semmiben nem járult hozzá hazánk gyarapodásához. Ebből a helyzetből csak radikálisan másfajta magatartással és egymáshoz való viszonyulással keveredhetünk ki, ha egyáltalán. Ezt az újfajta magatartást önként kell és lehet vállalnunk nekünk, aktív generációnknak.

KIS-NAGYKOALÍCIÓT!

A demokrácia alapja a közösségükről, azok boldogulásának útjáról-módjáról mást és mást gondolók közti tisztességes verseny. Mint láttuk, ma sokkal nagyobb a baj, mintsem hogy békés demokraták egymással versengő csoportjai közti egymásnak feszüléseként tudhatnánk leírni a honi viszonyokat, mivel hogy nincs béke. Ráadásul a Fidesz által alkotott közjogi helyzetben a demokraták közti verseny sem hozhat demokratikus fordulatot. Nem is vagyunk nyugati értelemben vett demokrácia. Éppen ezért újra, új módszerekkel kell elkezdenünk felépíteni a jogállamot. Ehhez egy időre le kell mondanunk a mégoly kemény, de mégis békés, az ideológiai és közpolitikai különbözőségeinkből fakadó versengésről, és a demokratáknak a demokratákkal kell szövetkezniük. Ez nem képtelenség, és koránt sem precedens nélkül álló felvetés az Európai Unióban. Szövetségeket mindig valamiféle kényszer és közös érdekek kovácsolnak össze, lásd a német nagykoalíciókat vagy a jelenlegi brit kormány összetételét. Ma Magyarországon a kényszer és a közös érdek is adott egy kis-nagykoalícióhoz (ti. a Fideszen és a Jobbikon kívüli széles összefogáshoz). Ez ráadásul mindannyiunk, az egész társadalom tanulási folyamatát is felgyorsítaná: végre elkezdenénk tisztességesen együttműködni, vitatkozni, érvelni, moderálni indulatainkat, összecsiszolni érveinket, kompromisszumok sorozatán keresztül kiérlelni, meghozni és végrehajtani döntéseinket.

A szövetségkötésnek három feltétele lehet: a felek 1) álljanak a rendszerváltozás alkotmányosságának talaján, 2) feltétel nélkül tiszteljék az emberi méltóságot és 3) ne legyenek egyetlen oligarcha vagy maffiakör járszalagjára se fűzve.

Az 1989-90-es alkotmány szerkezetében és tartalmában is kiváló volt, még ha nem is tökéletes. Nem az alkotmány tehetett arról, hogy több ízben megerősakolták; megtették ezt már szent könyvekkel és nemes tanokkal is sok ízben a történelem során. A 2010-ben a Fidesz által eltörölt, a polgárok által egyszer már megismert és a húszéves demokratikus gyakorlat során jól vizsgázott alkotmány (vagy teljes rehabilitációja vagy valamilyen változata) alapján lehet visszaállítani a szabadságot, a fékek-ellensúlyok rendszerét és a jobbiztonságot. Az emberi méltóság feltétel nélküli tisztelete azért alapvető követelmény, mert ez eleve kizárja a szélsőségeket és azt a normaalkotási szándékot és kormányzási módot, amit megtapasztaltunk az elmúlt három évben, továbbá garanciát ad arra is, hogy előre tudunk lépni az egymás elfogadása és a történelemmel való szembenézés terén. A harmadik feltétel azt biztosítja, hogy bátrak lesznek a szövetséget összekovácsolók, és fel tudják venni a kesztyűt azzal, ami gúzsban tartja az országot. Az önnön anyagi gyarapodásukat mindenek előtt célnak tartó és a nem demokratikus úton szerzett, ám a közhatalomra irdatlan mértékű politikai befolyást gyakorló oligarchák a Fidesszel szövetkezve akár még meg is tudhatnak buktatni egy majdani demokrata kormányt, ezért a jog teljes eszköztárával kell velük szemben fellépni.

Közpolitikai téren nagy engedményeket kell tenniük a feleknek egymás felé. Ha a mai demokratikus pártok meg akarják szólítani azokat, vagy azok egy részét, akik nem vallják magukat baloldaliaknak vagy balliberálisoknak (márpedig feljűk is ki kell nyitni az ajtót ahhoz, hogy meglegyen jövőre a biztos kormányváltó többség), akkor olyan programot kell hirdetniük és hitelesen képviselniük, amelyik visszafordíthatatlanul eltávolodik a szélsőséges populizmustól és a történelmünk során eddig még mindig korrupt, rosszul és átláthatatlanul

működő gigaállam eszményítésétől, vagyis mélyreható államreformot kell akarniuk. A magukat konzervatívnak és liberálisnak nevező demokratáknak pedig be kell látniuk, hogy nem lehet egy szabadsághoz, egyéni és kisközösségi felelősségvállaláshoz és öngondoskodáshoz nem szokott, folyamatos lecsúszásban lévő társadalomban kategorikusan követelni az állam radikális leépítését. Meg kell találni a középutat: óvatosan, de biztosan kell elindulni a reformokkal, hogy az embereknek és a kisközösségeknek mind több beleszólásuk legyen a saját életük alakulásába, ugyanakkor a társadalmi szolidaritás amúgy is megtépzott hálóját ne foszolja szét, hanem erősebbé váljon. Úgy kell a mélyszegénység, a lefelé sodródás ellen küzdeni, a középosztályt megerősíteni és szélesíteni, hogy közben önmagunkat és egymást nevelve és bátorítva húzzuk ki az országot abból a posványból, amelybe kisebb vagy nagyobb mértékben mi magunk is segítettük belenyomni.

Pontosan mérjük fel: a demokrata kormány első időszakát (de lehet, hogy az egész következő parlamenti ciklust) nem a szakpolitikai nüanszok közti viták fogják meghatározni, hanem a demokrácia helyreállítása és az az elleni esetleges, a vesztes felek részéről történő támadások kivédése. Az ideológiák különbözőségeiből és az államszervezésre-vezetésre vonatkozó eltérő felfogásokból fakadó, egészséges politikai verseny, vagyis a politika újra-polarizálódása azonban legkorábban 2018-ban indulhat meg újra. Mert a következő négy évet egyhuzamban végig kell kormányozni úgy, hogy stabil lábakon álljon az ország társadalmi szempontból, és növekedésnek induljon a gazdaság.

Be kell látnunk, hogy ebben a gigantikus feladatban senki másra nem számíthatunk, csak saját magunkra. A harminc-hatvan év közötti nemzedékeknek kell a munka oroszlánrészét vállalni, támaszkodva a fiatalabbak mozgósító erejére és az idősebbek tapasztalatára. Nem válthatjuk le egymást, nincs alternatív Magyarország: mi vagyunk itt, akik vagyunk, olyanok, amilyenek. Teljesen értelmetlen fanyalogni azon, hogy egyik vagy másik pártnak kik a legitim módon megválasztott vezetői, vagy hogy ki hogyan sértette meg a másikat az elmúlt években. Igen, rengeteg pofont kaptunk, de osztottunk is rendesen. Ezek felhánytorgatásával azonban semmire sem megyünk, mert egy jottányival nem viszi előre hazánk és a demokrácia ügyét, legfeljebb a ma hatalmon lévőknek okoz jó érzést és hoz nekik további szavazatokat, valamint még tétovábbá teszi az amúgy is elbizonytalanodott szavazókorúakat. Bárkinek volt lehetősége arra az elmúlt években, hogy pártot alapítson, politikai alternatívát mutasson az embereknek; ami ezekből a törekvésekből sikerült, az sikerült, ami nem, arra a következő egy évben már biztosan nem lesz lehetőség. Ez most a cselekvés, az értékalapú pragmatizmus ideje, nem a romboló, egymást lenéző, megszóló nyafogásé.

Fontos, hogy a demokraták kiálljanak egymásért. Ha a szövetségkötés fentebb leírt három feltételét teljesíti valaki, akkor vele össze kell fogni. Sokan furcsának tartják vagy egyenesen ellenszenvvel figyelik, hogy a demokratikus oldalon több Fidesz által támadott közéleti szereplőt nem védenek meg olyanok, akik korábban az illetőkkel együtt dolgoztak, akiknek adott esetben sokat köszönhetnek. Nem jó üzenet. Mert bár részben igaz az a pökhendi mondás, hogy „a hála nem politikai kategória”, az egész eddigi fejtegetésem javarészt értékekről szólt. Ahogy a demokrácia maga is. És mivel a Fidesz ráadásul szinte kizárólag hazugságokra alapozza vádjait, ezért ki kell állni a megtámadottak mellett. Ez értékválasztás

kérdése és erkölcsi kötelesség, s ebben a tekintetben mindegy, hogy valaki szociáldemokrata, liberális vagy éppen konzervatív demokrata-e. Erkölcstelen karaktergyilkosságokban nem szabad akár hallgatással is bűnrészesnek lenni.

Bátorság szükségeltetik a demokrata léthez, kiállás egymás mellett akkor is, ha nem értünk sok mindenben egyet. Egyetértést nem kell ahhoz hazudni, hogy az alapvető céljaink összefogásra ösztönöznek bennünket. A Fidesz a választásokig még inkább fokozni fogja nemtelen akcióit, ezért a bizalmat a demokratikus oldalon folyamatosan kell építeni és táplálni. Különbözik hogyan bízhatnának abban a megnyerni szándékozott új, lehetséges szövetségesek, hogy értük is kiállnak majd, ha azt látják, hogy e tekintetben nincs egység a már meglévő csapatokon belül?

A demokrácia az önkéntességről szól. Arról, hogy szabad akaratból, jól felfogott érdekünkben, a gyermekeink iránti felelősségérzettel vezéreltetve kézbe vesszük a saját sorsunkat. Világos a választás: akarjuk-e, hogy folytatódjon a regnáló hatalom átokfutása, vagy szabadon akarunk élni egy jogállamban, ahol az anyagi gyarapodás nem álmok, hanem kemény munkával, belátható időn belül elérhető, reális cél? Lehetőségünk van az újrakezdéshez. Ha a már elvesztegetett időt nem is szerezhetjük vissza, elnyerhetjük az előttünk állót. Csak rajtunk múlik.